

Nieuwe conceptkerndoelen: het domein Leren bewegen 2

Het verbeteren van beweegvaardigheid en beweegactiviteit passend maken

In dit artikel bespreken we conceptkerndoelen 2 en 3 van het domein Leren bewegen. We vergelijken deze met de huidige kerndoelen voor het po (57 en 58) en het vo (53 t/m 58) voor bewegingsonderwijs. In een vorig artikel hebben we het conceptkerndoel deelnemen aan bewegen voor po en de onderbouw vo besproken. Hierbij hebben wij getracht te duiden wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen conceptkerndoel 1 en de huidige kerndoelen en leerlijnen. Wat is er anders en welke veranderingen vraagt dit mogelijk in de praktijk? | Eric Swinkels, Oscar Scipio en Wiebe Faber

Het domein Leren bewegen bestaat uit drie kern-doelen die geïntegreerd samenhangen: deelnemen aan bewegen met 15 beweegthema's (KD1), verbeteren beweegvaardigheid (KD2) en beweegactiviteit passend maken (KD3). Kerndoel 2 en 3 kunnen dus niet los gezien worden van kerndoel 1 die wij in het vorige artikel hebben beschreven.

KD2: Verbeteren beweegvaardigheid

Conceptkerndoel 2 gaat over het verbeteren van de beweegvaardigheid van de leerling tijdens deelname aan beweegactiviteiten. Het gaat daarbij om een cyclisch proces, waarbij elke leerling zich in zijn of haar eigen ontwikkeling bevindt. In de huidige kerndoelen van het po en vo staat beter leren bewegen niet concreet beschreven. De huidige kerndoelen 57 (po) en 53 (vo) beschrijven het ervaren en uitvoeren van de belangrijkste bewegings- en spelvormen (57, po) en het oriënteren op veel verschillende bewegingsactiviteiten (...) in de bewegingscultuur (53, vo). Dit sluit aan bij conceptkerndoel 1, maar bespreekt niet expliciet het verbeteren van de beweegvaardigheid.

Het beschrijven van bewegen verbeteren in de conceptkerndoelen maakt helder dat het niet alleen

gaat om het aanbieden van bewegingsthema's, maar het op eigen niveau beter leren bewegen. De samenhang binnen het domein Leren Bewegen wordt vergroot door bewegen verbeteren in de conceptkerndoelen op te nemen. Dit wordt ten opzichte van de huidige kerndoelen nog verder geconcretiseerd door 'het gaat hierbij om' als wettelijke tekst op te nemen.

Bij conceptkerndoel 2 staat in de wettelijke tekst 'het gaat hierbij gaat om':

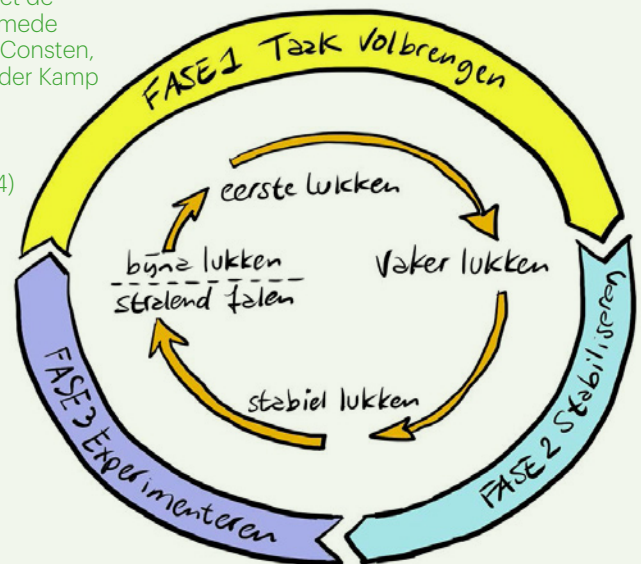
- het aangaan van beweeguitdagingen;
- het blijven zoeken naar oplossingen wanneer het bewegen niet direct en stabiel lukt;

- het controle blijven houden wanneer het bewegen stabiel wordt;
- het experimenteren met een complexere activiteit;
- het tonen van inzicht in bedoe-ling en uitvoering van beweeg-activiteiten.

In het Handboek loopt't, lukt't, leeft't (Walinga & Koekoek, 2024) wordt dit bovenstaande cyclische proces beschreven als bijna lukken, eerste lukken, vaker lukken, stabiel lukken en stralend falen (zie figuur 1). Omdat dit een praktische uitwerking is van de wettelijke tekst gebruiken wij deze cyclus als voorbeeld.

De rol van de leerkracht bij het verbeteren van de beweegvaardigheid is om de verschillende leerfasen binnen dit proces te begeleiden. Hoewel de auteurs van het handboek en wijzelf ook wijzen op het niet-lineaire karakter van leerprocessen omdat er ook sprake kan zijn van terugval of grotere stappen vooruit, geeft deze kijkwijze de leerkracht aanleiding om interventies te laten aansluiten bij geobserveerd gedrag in het leerproces. Voorbeelden van interventies zoals complimenten geven, stimuleren, enthousiasmeren,

Figuur 1 De leercirkel met de verschillende leerfasen mede ontwikkeld door Arnold Consten, Gert van Driel, John van der Kamp en Wytse Walinga. Bron: Handboek loopt 't, lukt, 't leeft't (Walinga & Koekoek, 2024)

Het cyclische proces in de praktijk

In de eerste fase van bijna lukken is het kind gericht op het tot een goed einde brengen van de taak. Als voorbeeld, de leerling probeert over de dunne balk te lopen en de overkant te halen. Na een aantal keer van de balk af te stappen lukt het uiteindelijk om schuifelend de overkant te halen.

In de tweede leerfase leert het kind de opdracht te stabiliseren. De opdracht om balancerend de overkant te halen lukt steeds vaker. Het schuifelen verandert in gecontroleerd lopend balanceren, waarbij de leerling in balans de overkant behaald.

In de derde fase van experimenteren gaat de leerling zelf op zoek naar nieuwe uitdagingen binnen de activiteit. Hierdoor ontstaat er een nieuw proces van niet lukken, maar ditmaal initieert de leerling dit zelf. De leerling probeert op andere manieren, of met andere opdrachten de overkant van de balk te halen, denk aan: met opzet balansverstoring toelaten om die weer te repareren, achterwaarts verplaatsen of een rondje draaien in het midden van de balk. Dit proces geeft leerlingen een bredere bandbreedte in het oplossen van verschillende beweeguitdagingen.

tips geven en uitdagen van de leerlingen moeten daarbij zoveel mogelijk aansluiten.

Het cyclische proces als lesgever

Om het cyclische proces zo goed mogelijk te ondersteunen, ondersteunt een jaarplanning de herhaling van beweegthema's. Als lesgever plan je de verschillende beweegthema's in een volgorde die past bij de dynamiek en de ontwikkeling van de leerlingen.

Om de leertijd te vergroten en om ruimte te maken voor het cyclische proces kan er gedacht worden aan lessenreeksen, waarbij een beweegthema meerdere lessen achter elkaar aan bod komt (in combinatie met andere beweegthema's). Hierdoor hebben de leerlingen (meer) ruimte om de verschillende leerfasen te doorlopen.

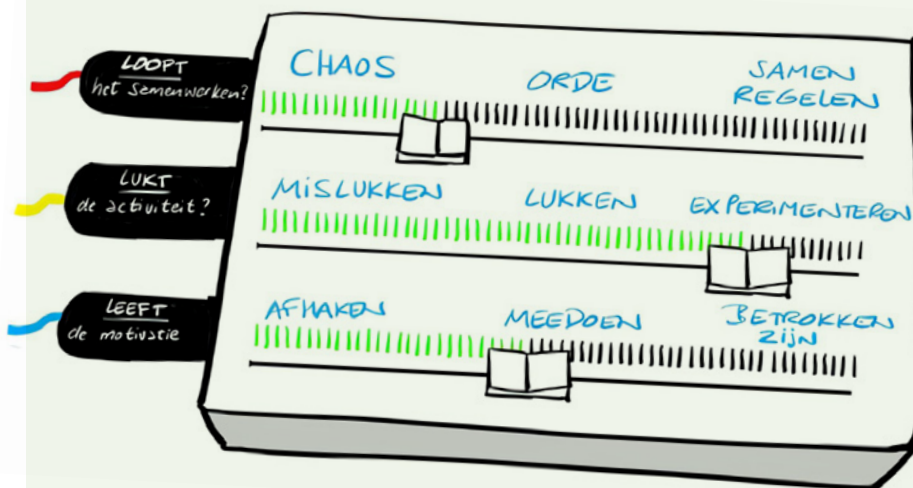
Het gebruik van een leerlingvolgsysteem om het proces binnen de verschillende beweegthema's bij te houden kan ondersteunend werken. Als leerkracht kies je tijdens de les voor één kernactiviteit van een beweegthema om de progressie van leerlingen te volgen. Hierdoor weet de lesgever op welk niveau de leerlingen bewegen en kan er adequate leerhulp worden gegeven passend bij het niveau van de individuele leerling.

De leerkracht denkt ook na over de rol van de lesgever binnen de leerfasen? Hoe ondersteun je de leerlingen, welke leerhulp kan je de leerlingen geven en hoe begeleid je het cyclische proces? Vervolgens is de vraag wat een gemiddelde leerling in groep 8 kan en of dit aansluit bij het voortgezet onderwijs? Welke leerstappen bied je de leerlingen aan en wat is de methodische opbouw per jaargroep en beweegthema?

Kerdoel 2 vraagt van de lesgever dat beter leren bewegen een prominentere plek krijgt in het bewegingsonderwijs. Geen verrassing voor een vak in een onderwijssetting. Dit vraagt wellicht van sommige lesgevers om het vak bewegingsonderwijs anders te benaderen.

Hoe deze elementen die de kerndoelen beschrijven in de praktijk in elkaar grijpen tijdens de les bewegingsonderwijs laat het schuifpanel van het Handboek loopt't, lukt't leeft't zien (zie figuur 2). De lukt't-schuif in het model van het handboek geeft weer waar de leerlingen staan in het leerproces van beter worden in de activiteit. Als de lukt't-schuif blijft hangen op mislukken of bijna lukken, kan tegelijk ook de leeft't-schuif naar links verschuiven. De leerling haakt net aan of haakt zelfs af, omdat de activiteit niet lukt. Dit kan ook effect hebben op het loopt't-schuif, waardoor er onrust en chaos kan ontstaan in de les. De onlosmakelijke verbondenheid van deze schuiven wordt hiermee praktisch inzichtelijk. Een verschuiving op een bepaalde schuif naar links of rechts heeft effecten op de andere schuiven en daarmee op het verloop van de les.

Figuur 2 Het schuifpanel. Bron: Handboek loopt 't, lukt 't leeft't (Walinga & Koekoek, 2024)

Bewegingsonderwijs anders organiseren?

Veel lesgevers bieden veel variatie in beweegthema's aan vanuit de overtuiging dat veel variatie zorgt voor plezier. Zij bieden drie, vier of vijf beweegthema's per les aan die elke les opnieuw veranderen. Het vak bewegingsonderwijs staat gelukkig al lang bekend om een aanpak van brede ontwikkeling. Leerlijnen en bewegingsthema's in de basisdocumenten stralen dat ook uit. Een interessante vraag die we opwerpen in dit artikel is, of er voldoende balans is in de huidige praktijk tussen variatie (zo veel mogelijk verschillende beweegervaringen opdoen) en vasthoudendheid: het zoeken van verdieping binnen een beweegervaring. Met het kerndoel beter leren bewegen en het kijkkader van leerfasen zou je kunnen afvragen of leerlingen wel vaak genoeg in staat worden gesteld om ook daadwerkelijk verschuiven in een leerproces te ervaren. Hoewel er ook argumenten vanuit kennis over leren bewegen zijn die aangeven dat variatie bijdraagt aan leerprocessen en vaardiger worden, vragen we ons af of leerlingen in een gevarieerd aanbod wel voldoende de tijd krijgen om zich te verdiepen in een activiteit. Daarmee doen we mogelijk te weinig recht aan dit kerndoel. Waarom kiezen veel lesgevers toch vaker voor variatie dan voor herhaling? Om antwoord te geven op deze vraag gebruiken we het schuifpanel opnieuw.

Variatie aanbrengen in een les is voor de leeft'-t-schuif een bijna gegarandeerde methode om van afhaken naar meedoen te gaan. De vraag kan gesteld worden of er in deze hoge wisselsnelheid ook echte duurzame

betrokkenheid op een activiteit kan ontstaan. In leerprocessen zitten moeilijke momenten. Natuurlijk bij de stap van bijna lukken naar lukken moet een leerling enig doorzettingsvermogen hebben. Stoppen en door naar iets nieuws ligt als aantrekkelijk perspectief op de loer. Het vraagt om doorzettingsvermogen om een activiteit stabiel te laten lukken. Een leerling die niet voelt dat doorzetten wat oplevert zal ook de neiging hebben om iets anders te doen als die gelegenheid er is. Een goede beweger leunt op stabiel beweeggedrag. Het vraagt soms om inspanning om ook weer te durven een mislukking toe te laten. Variatie als ontsnappingsoplossing van deze moeilijke momenten in leerprocessen als standaardoplossing lijken ons onwenselijk. Met name omdat we weten dat competentie op de lange termijn ook bijdraagt aan motivatie. Het is dus zeer de moeite waard om hier op maat in te investeren. Hiervoor moet een leerkracht al zijn didactische kwaliteiten inzetten. Pedagogische tolerantie gaat dan hand in hand met didactische vasthoudendheid. Leerprocessen forceren op onveilige wijze is daar vanzelfsprekend geen onderdeel van omdat het averechts zal werken.

Door te wisselen van activiteiten voorkom je dat leerlingen volledig afhaken, omdat leerlingen bij een nieuwe activiteit weer een nieuwe cyclus aangaan. Als een activiteit na enkele keren oefenen niet goed lukt, heeft het schuifje 'leeft 't' niet voldoende tijd om naar afhaken te schuiven. Voordat een leerling afhaakt wisselt de leerling naar een nieuwe activiteit op een ander beweegthema, die wellicht wel lukt of nieuwe uitdaging biedt.

Vrije keuze lessen

Een veel gekozen organisatievorm is de vrije-keuze-les. Mits goed gestructureerd en doordacht herbergt deze organisatievorm dezelfde valkuil, waarbij het cyclische proces door de leerling ontweken kan worden. De leerling is hierbij aan zet om te bepalen of hij/zij bij niet lukken of bijna lukken afhaakt en een andere activiteit gaat doen. Het is dus van belang dat de leerlingen betrokken genoeg zijn om het cyclische proces te doorlopen ook als het even niet lukt.

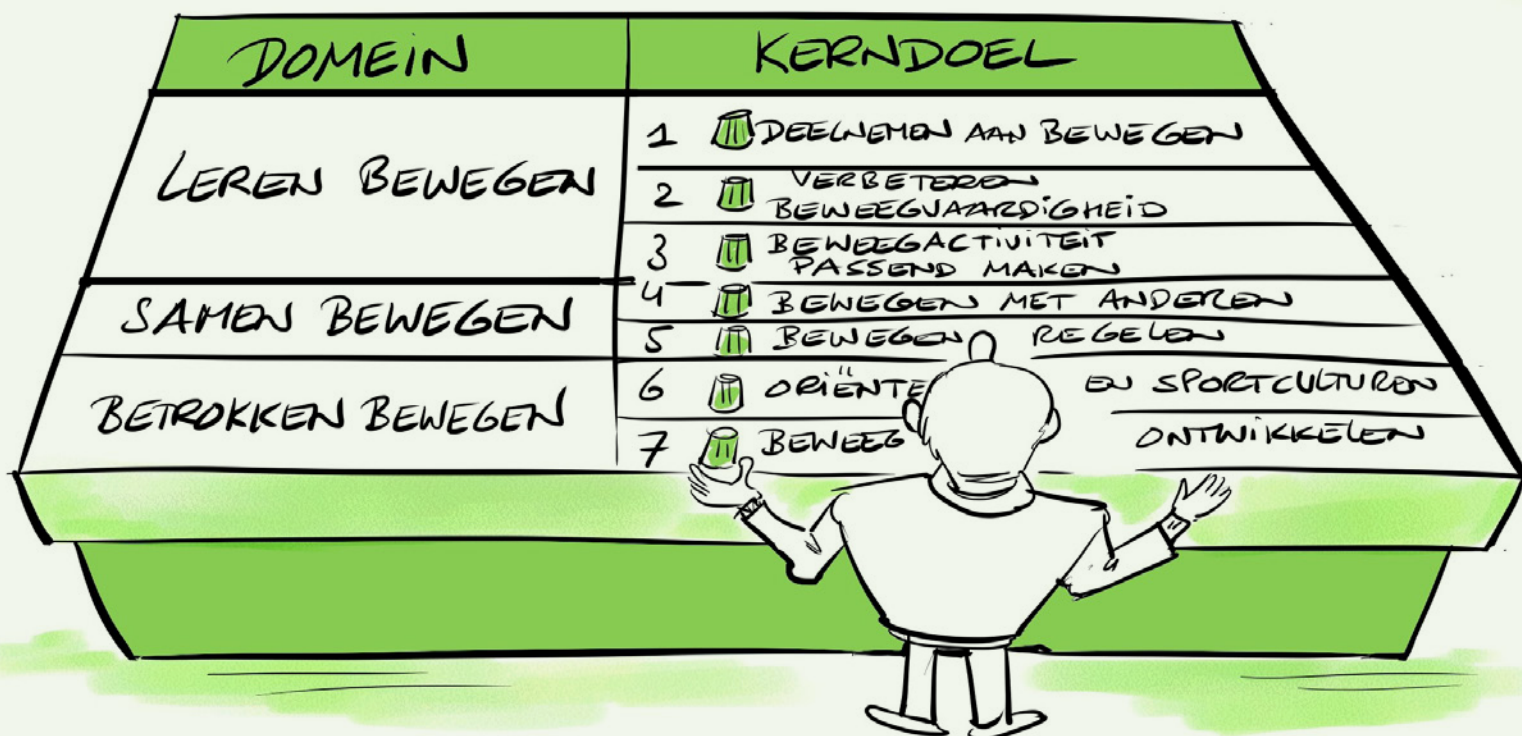
De vragen omtrent deze organisatievormen zijn geenszins een pleidooi voor (alleen) klassikale lessen, want variatie is juist een grote kracht van bewegingsonderwijs. Binnen een gevarieerde les bewegingsonderwijs met meerdere beweegthema's, kan een bepaald beweegthema meerdere lessen achtereen terugkomen, zodat de leercyclus mogelijk blijft. Bij beide organisatievormen is het van belang om als lesgever goed na te denken over hoe de leerlingen begeleid worden binnen dit leerproces. Hoe help je de leerlingen om toch door te zetten ook als het even niet lukt?

Door van het conceptkerndoel beweegvaardigheid verbeteren (KD2) een concreet doel te maken van bewegingsonderwijs vraagt dit van de lesgever meer diepgang. Wellicht betekent het voor leerlingen werken aan stabiel lukken, in plaats van direct door te gaan naar experimenteren. De auteurs van het handboek schrijven dat het essentieel is dat leerkrachten leerlingen meenemen in de verschuivingen. "Keurig! Deze poging was al wat minder wiebelig en werd stabiel. Volhouden nog een paar keer dan gaat het steeds gemakkelijker!" is dan bijvoorbeeld de feedback in plaats van: "Keurig dat is je nu net gelukt. Ik heb meteen een moeilijker opdracht voor je".

Betrokken bewegen is hiermee nog steeds van belang. Sterker nog het expliciete gevoel van ergens beter in worden (en dat dat gezien wordt) draagt daar in de meeste

Waarom kiezen veel lesgevers toch vaker voor variatie dan voor herhaling?

gevallen direct aan bij. Want als het cyclische proces van bijna lukken overgaat naar stabiel lukken en zelfs experimenteren, krijgen de leerlingen meer zelfvertrouwen en meer handelingsmogelijkheden. Het vraagt van een leerkracht de grote verantwoordelijkheid om leeromgevingen te ontwerpen waarin dit ook daadwerkelijk kan plaatsvinden voor alle vaardigheidsniveaus. Een ingewikkelde maar mooie uitdaging.

KD3: Beweegactiviteit passend maken

Conceptkerndoel 3, de beweegactiviteit passend maken, is voor leerkrachten herkenbaar vanuit de huidige kerndoelen 58 (po) en 55 (vo). In deze kerndoelen leren leerlingen de eigen bewegingsmogelijkheden inschatten, daarmee bij activiteiten rekening houden (58, po) en de bewegingsactiviteiten op eigen niveau toe te passen (55, vo). Voor de lessen bewegingsonderwijs zal dit niet voor inhoudelijke verandering zorgen maar is de koppeling aan kerndoel 1 en 2 wel nieuw. De koppeling maakt het voor

de leerkracht in de praktijk helder en versterkt de samenhang ten opzichte van de huidige kerndoelen po en vo. Ook conceptkerndoel 3 is ten opzichte van de huidige kerndoelen expliciet en concreet gemaakt door in de wettelijke tekst te beschrijven wat er wordt verstaan onder een beweegactiviteit passend maken. De tekst beschrijft dat leerlingen eigen mogelijkheden leren inschatten, meebeslissen over het inrichten van een beweegactiviteit of deze leren aanpassen. Conceptkerndoel 2 en 3 geven daarmee in samenhang met conceptkerndoel 1 een concreter beeld wat van de leerkracht in de praktijk wordt verwacht tijdens de lessen bewegingsonderwijs.

Hoe ziet beweegactiviteiten passend maken er in de praktijk uit?

Ook hierbij geeft het schuifpaneel een vertaling naar de praktijk. Daar waar voor een leerling een bepaald niveau binnen een beweegthema niet lukt, kunnen meerdere factoren ervoor zorgen dat de leerling niet afhaakt.

In feite kun je als lesgever aan verschillende knoppen draaien om de activiteit of de opdracht aan te passen, zodat de leerling op zijn/haar niveau kan toewerken naar een succesmoment. Hiermee kun je als lesgever voorkomen dat de leerling afhaakt bij bepaalde beweegthema's.

In het voorbeeld van KD2 lukte het de leerling om bij het balanceren over de balk schuifelend de overkant te bereiken. De leerling die dit niet kan en telkens van de balk afstapt zou kunnen afhaken. Als leerkracht kun je dan op meerdere manieren zorgen voor leerhulp, zodat de opdracht wel kan lukken. Denk aan paaltjes die je onderweg kan vasthouden, een medeleerling die je hand vasthoudt, een bredere balancerbalk of een combinatie van deze leerhulp. Door deze oplossingen aan te bieden kunnen leerlingen op eigen niveau hun route kiezen, waardoor zij de overkant kunnen bereiken.

De leerling leert zelf inschatten welke route het beste past bij het

Differentiëren is binnen de beweegthema's onlosmakelijk verbonden met de huidige manier van lesgeven

eigen bewegen. Hierin kan een opbouw zitten vanuit groep 1 tot de onderbouw voortgezet onderwijs, waarbij gestart wordt vanuit meer sturing naar situaties waarbij leerlingen eigen keuzes maken. Denk hierbij aan zelf de breedte van een oversteekplek te bepalen bij een overlooptikspel, een tikstok wel of niet te gebruiken bij een tikspel, of de springplank dichtbij of verder weg te plaatsen. Dit geeft leerlingen autonomie over hun eigen leerproces en vergroot het gevoel van competent zijn.

Conceptkerndoel 3 leert de leerlingen hun eigen niveau in te schatten en aan te gaan en geeft hiermee impliciet weer dat differentiëren binnen de beweegthema's onlosmakelijk is verbonden met de huidige manier van lesgeven.

Voor leerkrachten is het dus de uitdaging om vanuit verschillende niveaus van bewegen te denken. Het aanbieden van een activiteit op meerdere niveaus is essentieel om het brede spectrum van leerlingen in de huidige tijd te bedienen. Dat houdt in dat je als leerkracht je lessen goed analyseert en waar nodig aanpast om kinderen blijvend te stimuleren om te bewegen. Een activiteit die te gemakkelijk of te moeilijk is kan zorgen voor leerlingen die afhaken. Daarom is het van belang om het beweegniveau van je leerlingen scherp te hebben, door ze bijvoorbeeld te volgen via een leerlingvolgsysteem. Dit geeft je als leerkracht inzicht op welke niveaus je activiteiten aanbiedt, maar ook hoe je bijvoorbeeld leerlingen verdeelt over activiteiten. Dit kan op basis van gedrag maar ook op beweegvaardigheid, waarbij

je bewust kunt kiezen voor hetero- of homogene groepen. In een eerder voorbeeld gaven wij al differentiaties aan, zoals een tikstok voor een tikker, maar door motorisch even vaardige lopers en tikkers binnen een groepje te hanteren kun je ook het kantelpunt van lukken en niet lukken dichtbij elkaar brengen.

Door 'beweegactiviteiten passend te maken' op te nemen als kerndoel word je als leerkracht genoodzaakt om hierover na te denken, zodat leerlingen passend bewegingsonderwijs krijgen op hun eigen niveau van bewegen. Hiermee wordt gedifferentieerd onderwijs vanuit de wet geborgd.

Samenhang binnen het domein leren bewegen

De conceptkerndoelen deelnemen aan bewegen, verbeteren van de beweegvaardigheid en de beweegactiviteit passend maken vormen gezamenlijk een solide basis voor goed bewegingsonderwijs.

Bewegingsonderwijs krijgt als leervak met de conceptkerndoelen veel meer richting. Het vooroordeel van heel veel lessen slagbal of trefbal is hiermee voorbij, want een gevarieerd beweegprogramma staat nu in de wettelijke context. Met de toenemende beweegarmoede onder leerlingen is het aanbieden van verschillende beweegthema's en het ontwikkelen en leren binnen deze beweegthema's een belangrijke fundering voor een leven lang met plezier bewegen. De samenhang binnen het domein Leren bewegen ondersteunt de leerlingen veel gericht bij het ontwikkelen van deze basisvaardigheden. Er is aandacht voor de zwakkere,

gemiddelde en de sterkere beweger die binnen het cyclische leerproces op hun eigen niveau beweeguitdagingen kunnen aangaan, waardoor leerlingen genieten van bewegen. Plezier is nog steeds een belangrijke opbrengst van bewegingsonderwijs, maar beter leren bewegen krijgt door het domein Leren bewegen een prominente rol.

Dit vraagt van het werkveld een goed opgeleide lesgever, die op zowel pedagogisch als methodisch en didactisch vlak over voldoende kennis en vaardigheden beschikt om goed bewegingsonderwijs mogelijk te maken. Wij vinden dat dit een positieve waardering van ons mooie vak oplevert en zijn erg blij met de borging van het domein Leren bewegen. ●

Bron

Walinga, W. & Koekoek, J. (2024). *Handboek loopt't, luk't, leeft't*. Jan Luiting Fonds.

Contact

onderwijs@kvlo.nl

Wiebe Faber, Oscar Scipio en **Eric Swinkels** zijn onderwijsadviseurs po en vo bij KVLO

Tekeningen

John Körver

Kernwoorden

conceptkerndoelen, beweegthema's, domein Leren bewegen